

Література:

1. Матеріали III Міжвузівської науково-практичної конференції «Науковий потенціал вищої школи: Політехнічна освіта в контексті Болонського процесу», 26–27 квітня 2007 року [Текст] / голова ред. кол. С. В. Пронь; Управління освіти і науки Миколаївської облдержадміністрації, Миколаївський політехнічний ін-т. – Миколаїв : [б.в.], 2007. – 308 с.
2. Навчальна програма. Фізика для 7–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/
3. Терентьева Н. О. Развитие политехнической освіти у высших педагогических учебных заведениях Украины (XX столетия) [Текст] : дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Терентьева Наталья Александровна; Черкасский национальный ун-т им. Богдана Хмельницкого. – Черкаси, 2007. – 245 с.
4. Фізика: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М. В. Головки, Т. М. Засекіна, Д. О. Засекін, Непорожня Л. В., Сіпій В. В. та ін. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 248 с. : іл.
5. Шиманович І. О. Політехнічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання в Україні (друга половина XX ст.) [Текст] : монографія / Шиманович І. О. – Херсон : Херсон. акад. неперерв. освіти, 2012. – 231 с.
6. Бургун І. В. Развитие общенаучных умений учнів основной школы в контексте компетентного подхода до навчання фізики : навч.-метод. посіб. / І. В. Бургун. – Херсон : Гринь Д. С., 2014. – 420 с
7. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 1990. – 191 с.
8. Сліпчишин Л. В. Реалізація наступності загальноосвітньої та професійної підготовки в ПТНЗ // Соціальне партнерство як інструмент оновлення змісту професійно-технічної освіти, Інститут ПТО НАПН України – Кривий Ріг. : Р. А. Козлов, С. 146–149.
9. Мельник Ю. С. Задачі прикладного змісту з фізики у старшій школі. / Ю. С. Мельник // Навчально-методичний посібник – К.: Педагогічна думка, 2013. – 120 с.
10. Технології професійної орієнтації населення в умовах ринку праці: монографія / авт. кол. : Н. А. Побірченко, Н. І. Литвинова, В. В. Синявський та ін. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 256 с.

УДК 372.853:53

І.Ю. Слободянюк, м. Бар, Україна / I. Slobodianuk, Bar, Ukraine
e-mail: ISlobodianuk@gmail.com

НАВЧАЛЬНИЙ ФІЗИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ УЧНІВ ГУМАНІТАРНИХ КЛАСІВ

Анотація. Внаслідок модернізації змісту освіти навчання в старшій школі є профільним. Важливою складовою методичної системи навчання фізики учнів гуманітарних класів є експеримент. Він є основою її вивчення, сприяє кращому розумінню фізичних методів досліджень, формує в учнів практичні вміння та навички.

Учні-гуманітарії характеризуються низьким рівнем зацікавленості фізикою, оскільки, на їх думку, вона не стане у пригоді ні в житті, ні в професійній діяльності. Тому, для них експеримент застосовують ще й з метою підвищення інтересу до вивчення предмету.

У статті розглянуто питання проведення навчального фізичного експерименту в класах гуманітарного профілю та охарактеризовано його різновиди. Описано вимоги до демонстраційного експерименту. Представлено види фронтального експерименту за рівнем пізнавальної активності. Проаналізовано методику проведення фронтальних лабораторних робіт для учнів-гуманітаріїв. На її основі розроблено приклад організації фрагменту лабораторної роботи, пов'язаної з вивченням сили тертя.

Розглянуто метод порівняння моделей природних об'єктів та запропоновано доповнювати його прикладами з творів мистецтва при вивченні фізики в класах гуманітарного профілю. Розглянуто використання домашнього експерименту з метою зацікавлення учнів-гуманітаріїв до вивчення фізики. Запропоновано використовувати мультимедійні технології та віртуальний експеримент для кращого розуміння складних явищ та процесів, які неможливо відтворити на уроці.

Ключові слова: навчальний фізичний експеримент, фронтальна лабораторна робота, гуманітарні класи, демонстраційний експеримент, мультимедійні технології, домашній експеримент, віртуальний експеримент.

Educational physics experiment in the system of teaching tools of physics for pupils of humanities classes

Annotation. Due to modernization of educational contents the high school is divided by profile directions. Experiment is an important part of the methodical system of teaching physics pupils of humanities classes. It is the basis of its study, contributes to a better understanding of physical methods of research and provides practical skills.

The students of humanities are characterized by a low level of interest in physics. In their opinion, it will not be useful neither in life nor in professional activities. Therefore, experiment also is used to enhance interest in the study of the subject.

The questions of educational physical experiment in the humanities classes are considered in this article. The requirements for demonstration experiment are described. Types of frontal experiment in terms of cognitive activity are presented. The methodology of frontal laboratory works for students of humanities is analyzed. On this basis a sample fragment of laboratory work related to the study of friction force is developed.

The method of comparing models of natural objects is considered and proposed to supplement it by examples of art for pupils

who study in humanitarian classes. The uses of home experiments to attract students of humanities to study physics are considered. Multimedia technologies and virtual experiment are proposed to use to better understanding of complex processes.

Key words: educational physical experiment, frontal laboratory work, humanities classes, demonstration experiment, multimedia technology, home experiment, virtual experiment.

Постановка проблеми. Серед вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з фізики, які наведені в навчальній програмі [1], вагоме місце займають вимоги щодо формування експериментальних умінь, до яких відносять: вміння досліджувати фізичні явища і процеси адекватними засобами, використовувати в пізнавальній діяльності алгоритми спостереження, вимірювання, вміння досліджувати фізичні параметри довкілля, визначати характеристики приладів і установок. Саме через експеримент ці вміння можна сформулювати. Навчання в старшій школі є профільним. Оскільки учні в класах поділені за відповідними напрямками, то виклад навчального матеріалу слід диференціювати залежно від притаманних їм особливостей.

Вивчення фізики неможливе без використання експерименту, адже це основний метод пізнання природничих наук. Експериментальна складова навчання фізики реалізується через систему фізичного експерименту, який найефективніше втілює діяльнісний підхід до навчання фізики.

Навчальний фізичний експеримент – це відтворення за допомогою спеціальних приладів фізичного явища на уроці в умовах найбільш зручних для його вивчення [2]. Він безпосередньо пов'язаний зі спостереженням. Однак, на відміну від нього, дає можливість впливати на спостережувані явища, відтворювати їх в лабораторних умовах, якщо в природі їх досліджувати неможливо [3]. Окрім цього, експеримент дає можливість встановити зв'язок між явищами, величинами, що їх описують.

Для учнів, які навчаються в класах фізико-математичного спрямування, експеримент застосовується з метою формування навичок проводити дослідження. Для гуманітаріїв експеримент застосовують ще й з метою підвищення інтересу до вивчення предмету [4, с.74]. Окрім низької мотивації навчання, є низка аспектів, які підтверджують необхідність диференціації підходу до проведення експериментів у класах гуманітарного профілю. Головною причиною є встановлена психологами і педагогами різниця в сприйнятті навчальної інформації між учнями-гуманітаріями та учнями, що обрали фізико-математичний профіль навчання. Тому підхід до організації та виконання експерименту в класах різних профілів повинен відрізнятися.

Аналіз останніх досліджень. Питанням використання навчального фізичного експерименту присвячені праці О. Ляшенка, С. Величка, П. Атаманчука. Але особливості проектування постановки експерименту в класах гуманітарного профілю не були предметом їх дослідження.

Дослідження, проведені Т. Гуріною, показали, що в класах гуманітарного спрямування лабораторні

роботи проводяться без урахувань специфіки та особливостей профілю [5, с. 38]. Тому дане питання потребує детального вивчення.

Метою статті є розгляд та аналіз особливостей проведення навчального фізичного експерименту в класах гуманітарного профілю.

Виклад основного матеріалу. Навчальний експеримент поділяють на два види: **демонстраційний** і **лабораторний**. За організаційними ознаками лабораторний поділяють на: фронтальні лабораторні роботи, практикуми, домашні спостереження і досліди, експериментальні задачі [6].

Демонстраційний експеримент належить до ілюстративних методів навчання і є невід'ємною складовою в процесі вивчення курсу фізики, особливо для учнів гуманітарного спрямування. Оскільки їм притаманна образна, емоційна пам'ять, вони краще сприймають наочну інформацію. Отримані під час демонстрацій фізичні образи сприятимуть кращому формуванню фізичних понять та уявлень про процеси оточуючого світу.

Демонстраційний експеримент має бути:

- *пов'язаним з матеріалом, що вивчається.* Його можна використовувати як для активізації уваги та створення проблемної ситуації, для унаочнення під час пояснення нового матеріалу, так і для ілюстрованого підтвердження вивченого матеріалу;

- *гармонічною частиною заняття.* Використання експерименту повинно бути методично мотивованим. Він не повинен переважувати заняття, а бути його логічним доповненням;

- *простим та зрозумілим за конструкцією.* В основному, прилади, які використовуються для демонстрації повинні бути знайомі учням, однак, при необхідності, можна використовувати і незнайомі, принцип дії яких слід коротко пояснити. Установку потрібно скласти перед учнями, обговорюючи доцільність та призначення кожного елемента. Якщо ж установка збирається до початку заняття, то перед її використанням, слід розглянути принцип її дії;

- *помірного темпу.* Завдання учнів – спостерігати за явищами, що відбуваються, за необхідності вчитель робить паузи для того, щоб акцентувати увагу на важливому. Не варто затягувати демонстрацію, оскільки це призведе до зниження інтересу. Однак, якщо явище відбувається надто швидко, то його варто повторити;

- *організованим* так, щоб учні знали що і як спостерігати, на що звернути увагу, щоб потім самостійно дійти до потрібних висновків.

Для учнів гуманітарного профілю демонстраційний експеримент, окрім джерела знань,

є ще й критерієм їх істинності. Він сприяє формуванню елементарних експериментальних вмінь – спостереження, формулювання гіпотези, аналіз результатів, встановлення залежності між величинами, вміння робити висновки тощо.

Однак, зазвичай, його проводить сам викладач, а учень є лише спостерігачем. Тому демонстраційний експеримент необхідно доповнювати різними видами самостійного експерименту, серед яких важливе місце відводиться *фронтальному експерименту* [7, с. 52].

Фронтальний експеримент – це метод дослідження, за якого всі учні проводять однакові спостереження фізичних явищ та вимірювання фізичних величин, користуючись однотипним обладнанням. За рівнем пізнавальної активності фронтальний експеримент поділяють на: репродуктивний, частково-пошуковий та дослідницький. Вибір того чи іншого рівня експерименту залежить від поставленої учителем мети, має базуватись на готовності і прагненні учнів проводити експеримент, та їх психологічних особливостях.

Якщо такий експеримент є короткочасним, а висновки, які роблять на основі його проведення є якісними, то його називають *фронтальним дослідом*. Фронтальний дослід є проміжною ланкою між демонстраційним експериментом та лабораторною роботою, що забезпечує первинне формування практичних навичок. Якщо ж на основі проведеного експерименту роблять якісні і кількісні висновки, а час на виконання є тривалішим, то це вже *фронтальна лабораторна робота*.

О. Дружиніна пропонує таку методику проведення фронтальних лабораторних робіт [8, с. 100]:

- 1) постановка завдання;
- 2) формулювання гіпотези;
- 3) складання плану проведення експерименту;
- 4) проведення експерименту;
- 5) опрацювання отриманих даних та аналіз їх узгодження з теорією;
- 6) формулювання висновків;
- 7) обчислення похибки.

Розглянемо реалізацію даних етапів на прикладі лабораторної роботи «Вимірювання сил», пов'язаної з визначенням коефіцієнту тертя ковзання.

Перед тим як приступити до виконання лабораторної роботи можна повідомити учням історичну довідку: «18 серпня 1851 року імператор Микола I здійснив першу поїздку з Петербургу до Москви залізницею. Імператорський потяг був готовий до відправлення о 4 годині ранку. Керівник будівництва дороги, щоб підкреслити особливу урочистість події, наказав першу версту залізничного полотна пофарбувати білою масляною фарбою. Це було красиво і підкреслювало той факт, що імператорський потяг першим проїде по нетронутій білизні колії, яка губилася в даліні. Але

він не врахував однієї обставини. Керівник забув про мастильну дію масляної фарби, яка зменшує тертя. Паровоз буксував. А далі жандарми, підбравши поли шинелей, бігли всю версту перед потягом і посипали піском пофарбовані колії. Для чого?».

Використання історичних фактів, уривків з художньої та науково-популярної літератури є доцільним при створенні проблемної ситуації під час навчання гуманітаріїв, оскільки в них переважає емоційна пам'ять та образне мислення.

Виконання лабораторної роботи починається з постановки завдань. Їх зазвичай формулює вчитель. Враховуючи життєвий досвід учнів, він залучає їх до обговорення і формулювання завдань. Зокрема, можна використати такі приклади з життя:

1. Чому коли двері починають скрипіти їх завіси змащують мастилом?
2. Для чого в ожеледицю тротуари посипають піском?
3. Власники автомобілів взимку змінюють літню резину на зимову. Для чого і чому вони це роблять?

Наступним етапом є формулювання гіпотези, який О. Дружиніна для учнів гуманітарного спрямування пропонує проводити індуктивним методом за таким алгоритмом (8, с. 100): спостереження різних випадків прояву фізичного явища → пошук спільних закономірностей (положень) → формулювання цих положень.

Наприклад, вчитель демонструє рух трьох однакових кульок по різних поверхнях – скло, пісок, дерево. Учні констатують той факт, що на різних поверхнях кульки здійснили різні переміщення. Наступною демонстрацією є рух бруска по двох дерев'яних поверхнях – відшліфованій і необробленій. Тут учні виявлять, що сила, яка прикладається для переміщення бруска в першому випадку є меншою, ніж в другому, хоча маса бруска незмінна. Після цього учні висловлюють свої припущення щодо того, чому так відбувається і формулюють положення, які будуть перевірятись під час лабораторної роботи.

Після формулювання гіпотези обговорюють план проведення дослідження, яке в даному випадку може містити такі пункти:

- а) дослідження залежності коефіцієнта тертя від маси тіла (навантаження);
- б) дослідження залежності коефіцієнта тертя від роду контактуючих поверхонь.

Основним етапом лабораторної роботи є проведення відповідних досліджень. Їх результати учні записують у зошити та проводять обчислення шуканої величини (наприклад, коефіцієнта тертя ковзання). Після цього вони аналізують отримані результати та роблять висновок від чого залежить коефіцієнт тертя ковзання і проводять обрахунок похибки вимірювання.

У своїх дослідженнях Н. Кочергіна встановила, що в класах гуманітарного профілю краще проводити

лабораторні роботи, метою яких є спостереження фізичних явищ, в класах технічного – вивчення різних пристроїв та явищ [9]. Т. Швальова зауважує, що проведення складних експериментів та дослідів у класах гуманітарного профілю не є обґрунтованим ні з точки зору цілей навчання, ні з точки зору психофізіологічних особливостей дітей даного профілю [4, с. 75]. Вона пропонує в роботі з гуманітаріями використовувати *супроводжуючий експеримент* та роботу, спрямовану на *порівняння моделей природних об'єктів*. Супроводжуючий експеримент дає можливість поєднати два способи сприйняття – візуальний та словесний (вербальний), сприяє кращому засвоєнню матеріалу та полегшує його сприйняття. Такі досліді не довготривалі та не складні для виконання, але, за умови спеціально розроблених завдань, допомагають учням побачити дещо нове в звичних явищах і процесах.

Використання порівняння моделей природних об'єктів зумовлена тим, що в природі існують такі структури, які неможливо спостерігати безпосередньо, тому їх вивчення стає можливе лише на основі моделей. Іноді вони можуть бути тільки мисленнєвими (абстрактними), що теж викликати певні труднощі в розумінні гуманітаріями. Тому необхідно приділити особливу увагу та знайти підхід до вивчення даного методу. Якщо потрібно буде знайти розбіжності між об'єктами, моделями, то враховуючи їх особливості сприймати образи конкретно, в деталях, це завдання для них буде посиленням [4, с. 76]. Як зазначається [3], порівняльний аналіз стимулює уяву, а також сприяє формуванню цілісного наочно-образного відображення в свідомості учнів об'єктів, які вивчаються.

Розглядаючи природні явища не варто розглядати їх лише на науковому рівні. Для студентів-гуманітаріїв цікавим буде ще й художній чи поетичний погляд. Використання прикладів із віршів, поем, пісень, загадок, картин прикрасить та емоційно забарвить навчальний процес. Однак, слід пам'ятати, що використання творів мистецтва на занятті повинно бути лише допоміжним елементом, а не основним завданням уроку.

Домашній експеримент (спостереження і досліді) – це простий експеримент, який учні самостійно виконують дома. Цей вид експерименту є доцільним при роботі з гуманітаріями, адже викликає в них зацікавленість до вивчення теми та предмету в цілому. Він має на меті формування вмінь спостерігати фізичні явища природи в домашніх умовах, здійснювати вимірювання за допомогою засобів, які використовують у побуті, формувати інтерес до експерименту та вивчення фізики [10, с. 165].

Домашній експеримент повинен бути пов'язаним та логічно продовжувати матеріал, який вивчався на уроці. Однак його можна застосовувати безпосередньо під час вивчення теми, по її завершенні, а інколи навіть перед її вивченням, з

метою створення проблемної ситуації. Використовуючи такий вид роботи, вчитель повинен підбирати експеримент, який буде безпечним для здоров'я дитини, простим у виконанні, матеріально не затратним (дослід повинен виконуватись за допомогою речей, які є в побуті). По його завершенні, учню необхідно подати звіт про виконаний експеримент, який потрібно обговорити та проаналізувати.

Окрім цього потрібно надати учням повну і вичерпну інформацію щодо організації і проведення експерименту. Якщо він тривалий у часі, то варто контролювати процес його виконання (у вигляді коротких звітів учнів щодо стану його здійснення) і обов'язково, по завершенні, його потрібно обговорити та, за необхідності, оцінити. Для учнів гуманітарних класів можна впровадити ще й фотозвіт проведеного досліді.

На сьогоднішній день засоби мультимедіа та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) все частіше починають застосовувати в навчальному процесі на різних етапах заняття та на різних типах уроку. Як стверджують автори [11], в даний час є всі передумови для створення нової системи шкільного фізичного експерименту, який базуватиметься на використанні сучасних технологій. Це обумовлено рядом факторів, серед яких, на нашу думку, найбільш значимим для гуманітаріїв є: використання комп'ютера як засобу моделювання фізичних процесів.

У курсі фізики є розділи, для розуміння яких необхідно мати добре розвинене образне мислення, вміння аналізувати та порівнювати. До них можна віднести «Електродинаміку», «Ядерну та квантову фізику» та інші. В зв'язку з недостатньою та застарілою матеріально-технічною базою, швидкоплинністю фізичних процесів, розмірами та властивостями досліджуваних об'єктів, деякі явища неможливо відтворити на занятті. Це ускладнює процес розуміння і вивчення навчального матеріалу. В таких випадках доцільно замінити реальний експеримент віртуальним, який сприятиме кращому усвідомленню явищ та процесів, що розглядаються.

Висновки. Фізичний експеримент є важливою складовою навчального процесу. Завдяки своїй різноманітності, дає змогу кожному педагогу на власний розсуд вибирати найбільш доцільний його різновид.

У класах гуманітарного профілю варто зосереджувати увагу на:

- лабораторних роботах, спрямованих на спостереження фізичних явищ та процесів;
- розгляді природних явищ в сукупності з літературними творами;
- використанні засобів ІКТ, як допоміжного елементу реального експерименту;
- заміну справжнього експерименту віртуальним, лише в тих випадках, коли реальний

провести неможливо.

Література:

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів суспільно-гуманітарного, філологічного, художньо-естетичного, технологічного та спортивного напрямів. Рівень стандарту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/fizika.standart-10-11.pdf>.
2. Калапуша Л. Р. Основи методики і техніки навчального фізичного експерименту: навчальний посібник / Л. Р. Калапуша, В. П. Муляр. – Луцьк: Вежа, 2009. – 428 с.
3. Буряк В. К. Самостоятельная работа учащихся. – М.: Просвещение, 1984. – 64с.
4. Швалёва Т. В. Организация самостоятельной работы учащихся при обучении физики в классах гуманитарного профиля : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. В. Швалёва – Томск, 2006. – 142с.
5. Гурина Т. А. Технологии обучения физике учащихся классов гуманитарного профиля : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. А. Гурина – М., 2007. – 221с.
6. Методика навчання фізики в середній школі (Загальні питання) [Електронний ресурс] / [В. Ф. Савченко, М. П. Бойко, М. М. Дідович та ін.] – Режим доступу до ресурсу: <http://fizmet.org/L6.htm#2>.
7. Степанченко О. В. Шкільний фізичний експеримент як засіб формування дослідницьких умінь учнів / О. В. Степанченко, М. Є. Чумак, В. Д. Сиротюк. // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Сер. : Педагогічна. – 2013. – Вип. 19. – С. 51-55.
8. Дружинина О. М. Лабораторные работы и методика их проведения в классах гуманитарного профиля / О. М. Дружинина. // МНКО. – 2008. – №1. – С. 98-101.
9. Кочергина Н. В. Формирование экспериментальных умений учащихся в условиях дифференцированного обучения физике (на примере гуманитарного и технического профилей): дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. В. Кочергина – М., 1995. – 204с.
10. Луцый Е. В. Домашние лабораторные работы по физике в средней школе / Е. В. Луцый. // Вестник ПсковГУ. – 2014. – №4. – С. 165-168.
11. Черепок А. К. Методика проведения лабораторных работ по физике с использованием современных средств обучения [Електронний ресурс] / А. К. Черепок, И. М. Елисеева – Режим доступа к ресурсу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2013/Pedagogica/5_137889.doc.htm.

УДК 37.017.4:159.923-053.6

Р.Л. Сойчук, м. Київ, Україна / R. Soichuk, Kyiv, Ukraine
e-mail: soichuk.ruslana@yandex.ua

ОКРЕСЛЕННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ В УЧНІВСЬКІЙ МОЛОДІ

Анотація. У статті здійснено аналіз проблеми виховання національного самоствердження в учнівській молоді. З'ясовано недостатність науково-методичного забезпечення, що актуалізувало питання обґрунтування окресленого понятійного апарату дослідження щодо виховання національного самоствердження в учнівській молоді в сучасних історичних умовах ствердження української державності, нації та становлення громадянського суспільства. Розглянуто сутність поняття «національне самоствердження» як інтегративну властивість особистості, що виявляється у сформованості позитивної національної ідентичності, виборі своєї активної соціальної і громадянської позиції в суспільстві, що характеризується відповідальністю перед своєю нацією, готовністю відстоювати і захищати її національні інтереси та пов'язане з мобілізацією всього свого інтелектуально-духовного потенціалу особистості для досягнення успіху в інтересах українського народу та утвердження цінності української нації. Звернуто увагу на потребу суспільства здійснювати державницько-громадянське виховання особистості. Окреслено перспективу виховання національного самоствердження в молоді, спрямовану на процес становлення громадянської нації, громадянського суспільства. Визначено виховання національного самоствердження учнівської молоді як цілеспрямований процес підготовки підростаючого покоління до життя в громадянському суспільстві, формування здатності до національної рефлексії та ідентифікації, а також до самореалізації в інтересах української нації з метою досягнення власного життєвого успіху.

Ключові слова: національне самоствердження, національна ідентичність, національна самосвідомість, політична нація, національна рефлексія, національні цінності, національна належність, громадянське суспільство, національна держава, учнівська молодь.

Delineation of the conceptual apparatus of national self-assertion education in school youth

Annotation. In the article the analyze of national self-assertion educational problem in school youth was made. Insufficiency of scientific and methodological support was clarified, it actualized the issue of justification of outlined conceptual apparatus of research on national self-assertion education in school youth in contemporary historical circumstances of Ukrainian state, nation assertion and